

**You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Specyfika materiałów źródłowych Polskiego atlasu etnograficznego

Author: Agnieszka Pieńczak

Citation style: Pieńczak Agnieszka. (2011). Specyfika materiałów źródłowych Polskiego atlasu etnograficznego. W: H. Rusek, A. Pieńczak (red.), "Etnologiczne i antropologiczne obrazy świata - konteksty i interpretacje. Prace ofiarowane Profesorowi Zygmuntowi Kłodnickiemu w 70. rocznicę urodzin" (s. 41-61). Cieszyn : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

© Korzystanie z tego materiału jest możliwe zgodnie z właściwymi przepisami o dozwolonym użytku lub o innych wyjątkach przewidzianych w przepisach prawa, a korzystanie w szerszym zakresie wymaga uzyskania zgody uprawnionego.

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Agnieszka Pieńczak

Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Specyfika materiałów źródłowych Polskiego atlasu etnograficznego

Historia kształtowania się etnograficznej koncepcji ukazywania zjawisk kulturowych w formie przestrzennej sięga okresu międzywojennego i wiąże się ściśle z Kazimierzem Moszyńskim. Jako pierwszy etnolog w Polsce przygotowuje metodą etnograficzną mapy, które prezentuje w trzech zeszytach *Atlasu kultury ludowej w Polsce* oraz na łamach *Kultury ludowej Słowian*¹. W okresie powojennym Moszyński odchodzi jednak od założeń atlasowych, choć początkowo był przewodniczącym Komisji do Spraw PAE. Koncepcja przygotowania i wydawania atlasu inwentaryzującego tradycyjną kulturę ludową w Polsce jest jednak kontynuowana po II wojnie światowej przez Józefa Gajka i innych badaczy młodszego pokolenia.

Warto pokrótce przypomnieć tworzenie Polskiego atlasu etnograficznego. W okresie powojennym sformułowano podstawowe założenia metodologiczne i metodyczne dotyczące działalności Atlasu. Wyrazem tego stały się liczne publikacje i artykuły poświęcone działalności atlasowej, autorstwa głównie Janusza Bohdanowicza, Józefa Gajka, Marii Frankowskiej, Zygmunta Kłodnickiego, Gerarda Labudy oraz innych badaczy². Aby spełnić postawione zadania w zakresie kartografii etnograficznej, wy-

¹ K. Moszyński: *Atlas kultury ludowej w Polsce*, z. 1. Kraków 1934; K. Moszyński, J. Klimaszewska: *Atlas kultury ludowej w Polsce*, z. 2. Kraków 1935; K. Moszyński, J. Klimaszewska: *Atlas kultury ludowej w Polsce*, z. 3. Kraków 1936; K. Moszyński: *Niektóre przyczyny zróżnicowania kultury ludowej w Polsce*. „Lud Słowiański” 1938, t. 4, z. 1; tenże: *Kultura ludowa Słowian*, t. 2, cz. 2. *Kultura duchowa*. Warszawa 1967.

² Zob. np. J. Gajek: *Polski Atlas Etnograficzny*. „Lud”, t. 36 (1946), s. 408-412; tenże: *Zadania i metody Polskiego Atlasu Etnograficznego*, „Lud”, t. 44, s. 153-204; tenże: *Etnograficzne zróżnicowanie obszaru Polski*. W: *Etnografia Polski – przemiany kultury ludowej*, t. 1. Red. M. Biernacka, B. Kopczyńska-Jaworska, A. Kutrzeba-Pojnarowa, W. Paprocka, s. 143-177; M. Frankowska: *Problemy Atlasu Etnograficznego*. „Lud”, t. 38 (1948), s. 147-205; G. Labuda: *Kilka uwag o zadaniach „Polskiego Atlasu Etnograficznego”*. „Lud”, t. 41 (1954), cz. I, s. 808-822; J. Bohdanowicz: *Polski Atlas Etnograficzny – wykładnia zadań i metod pracy*. W: *Rolnictwo i hodowla*, t. 1, cz. 1. Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego. Red. J. Bohdanowicz. Wrocław 1993, s. 7-32; Z. Kłodnicki: *Polski Atlas Etnograficzny – historia, stan obecny i perspektywy*. „Lud”, t. 85 (2001), s. 239-275; Z. Kłodnicki: *Polski atlas etnograficzny – stan prac*. „Ethnologia Europae Centralis”, t. 7. Brno-Cieszyn 2005, s. 100-105; M. Drozd-Piasecka: *W kręgu*

typowano stałą sieć badawczą³, korespondentów terenowych i rozpoczęto badania (wpierw drogą ankietową, następnie z użyciem kwestionariuszy wywiadu). W celu koordynacji i późniejszego opracowywania wyników prac atlasowych w Lublinie w 1945 roku powstała pracownia PAE, by później przez Poznań trafić wraz z Józefem Gajkiem do Wrocławia.

Kolejnym miejscem dla Atlasu stał się Cieszyn, o czym zadecydowały dwa powody. W 1997 roku o przeniesienie Pracowni PAE do ówczesnej Filii Uniwersytetu Śląskiego usilnie zabiegał Janusz Bohdanowicz, wieloletni redaktor i ostatni pracownik Zakładu PAE. Drugim powodem była powódź, która w tym samym roku nawiedziła Wrocław. Dzięki interwencji szanownego Jubilata, któremu poświęcono niniejszy tom, cenne materiały zostały uratowane przed zniszczeniem i przywiezione do Cieszyna, gdzie w formie depozytu znalazły odpowiednie lokum w obecnym Zakładzie Etnologii i Geografii Kultury. Dzięki temu kontynuowano rozpoczętą przed laty działalność wydawniczą Atlasu (zarzuconą z braków finansowych i kadrowych), czego wyrazem stały się kolejne tomy Komentarzy do PAE, szczegółowo dokumentujące stan kultury tradycyjnej z II połowy XX wieku⁴. Zygmunt Kłodnicki podkreśla: „Archiwum PAE znalazło dobre warunki w Filii Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie, gdzie już wcześniej podjąłem pracę w Zakładzie Etnologii [...]. Wspomagany przez studentów ukończyłem badania nad demonologią, wiedzą i wierzeniami ludowymi oraz pomocą sąsiedzką. W ten sposób badania terenowe PAE zostały ostatecznie zakończone. Współ z studentami i doktorantami opracowano mapy i komentarze dotyczące zwyczajów, obrzędów i wierzeń związanych z urodzinami. Ich druk planuje się w naj-

*Jubileuszu. Kilka refleksji na temat „Polskiego Atlasu Etnograficznego” (1945-2005), „Zeszyty Etnologii Wrocławskiej”, nr 1 (8). Wrocław 2006, s. 107-121; A. Pieńczak: Dorobek Pracowni Polskiego Atlasu Etnograficznego w Cieszynie. „Twórczość Ludowa”, nr 3-4 (2009), s. 39-43; tamże: Stan prac Polskiego atlasu etnograficznego nad obrzędowością narodzinową. W: *Miedzy kulturą ludową a masową: historia, teraźniejszość i perspektywy badań*. Red. T. Smolińska. Kraków-Opole 2010, s. 121-134. W powyższych artykułach zestawiono szczegółową literaturę poświęconą tematyce atlasowej, do której odsyłam.*

³ Punkty badawcze wytypowano biorąc pod uwagę stan rozwoju kulturalnego danej wsi (wybierano tzw. wsie przeciętne) oraz równomierne rozmieszczenie miejscowości (odległość pomiędzy poszczególnymi punktami nie przekracza 40 km). Dzięki temu stała sieć badawcza PAE liczy ok. 340 wsi rozlokowanych w całej Polsce (zob. J. Bohdanowicz, A. Szymański A.: *Polski atlas etnograficzny. Podstawy źródłowe, osiągnięcia, perspektywy*, „Etnografia Polska”, t. 29 (1985), z. 1, s. 126.

⁴ A. Lebeda (Pieńczak): *Wiedza i wierzenia ludowe*, t. 6. Red. Z. Kłodnicki. Wrocław-Cieszyn 2002; A. Drożdż: *Pomoc wzajemna. Współdziałanie społeczne i pomoc sąsiedzka*, t. 7. Red. Z. Kłodnicki. Wrocław-Cieszyn 2002; A. Drożdż, A. Pieńczak: *Zwyczaje i obrzędy weselne*, t. 8, cz. I. *Od załatów do ślubu cywilnego*. Red. Z. Kłodnicki. Wrocław-Cieszyn 2004; A. Pieńczak: *Zwyczaje i obrzędy weselne*, t. 8, cz. II. *Rola i znaczenie swata w kojarzeniu małżeństw*. Red. Z. Kłodnicki. Wrocław-Cieszyn 2007; A. Drożdż: *Zwyczaje i obrzędy weselne*. Cz. III. *Współdziałanie społeczności wiejskiej podczas obrzędu weselnego (druga połowa XIX wieku i XX wiek)*. Red. Z. Kłodnicki. Wrocław-Cieszyn 2009; *Zwyczaje, obrzędy i wierzenia urodzinowe*, t. 9, cz. I. *Zwyczaje, obrzędy i wierzenia związane z narodzinami i wychowaniem dziecka*. Red. Z. Kłodnicki, A. Pieńczak. Wrocław-Cieszyn 2010.

bliższych latach”⁵. W innym tekście Jubilat pisze: „Opracowując teksty i komentarze systematycznie korzystaliśmy z wyników badań terenowych kilkudziesięciu badaczy. We wdzięcznej pamięci pozostaje zwłaszcza twórca Polskiego Atlasu Etnograficznego prof. Józef Gajek i jego zespół pracowników, w którym miałem zaszczyt kilkanaście lat pracować, ucząc się zarówno od Profesora, jak i kolegów, zwłaszcza od dra Janusza Bohdanowicza i mgra Jerzego Grocholskiego (także prowadząc badania nad problematyką urodzinową). Tomy Komentarzy do Polskiego Atlasu Etnograficznego, które zredagowałem już w Cieszynie, są kontynuacją tego wielkiego przedsięwzięcia”⁶. Prace nad Atlasem trwają więc nieprzerwanie już od 65 lat.

Celem niniejszego artykułu jest charakterystyka materiałów źródłowych PAE zdeponowanych w Cieszynie od 1998 roku. Są to głównie kwestionariusze badawcze oraz inne archiwalia zebrane w kilkuset teczkach i skrzynkach (zob. aneksy I i II). Przedstawienie zawartości cieszyńskiej pracowni pozwoli na zrozumienie specyfiki badań atlasowych nad kulturą tradycyjną oraz z pewnością ułatwi osobom zainteresowanym korzystanie z bogatych zasobów Pracowni.

Materiały źródłowe Polskiego Atlasu Etnograficznego

Polski Atlas Etnograficzny jest jedyną polską placówką archiwalną posiadającą bogate zbiory etnograficzne pochodzące nieomal z całego kraju. Materiały do różnych zagadnień zbierano według jednakowych narzędzi badawczych, w tych samych miejscowościach, mniej więcej w podobnym okresie, co umożliwia studia porównawcze.

Główny zrąb materiałów atlasowych gromadzono w drodze badań terenowych, prowadzonych przy użyciu specjalnych kwestionariuszy-notatników. Stanowiły one zbiór pytań odnoszących się do konkretnych zagadnień. Zbieranie danych miało odbywać się według określonych założeń metodologicznych, o czym szerzej pisał Janusz Bohdanowicz. „Etnograf, na podstawie wywiadów przeprowadzonych z mieszkańcami wsi i własnych spostrzeżeń, udziela odpowiedzi na pytania zawarte w kwestionariuszach. Zadanie to stawia badacza przed koniecznością określenia każdego zjawiska od strony formy, materiału, techniki i nazewnictwa. Bada on dawność zjawisk i wytworów kulturowych oraz przemiany zachodzące w ich formie i funkcji. Ponadto stara się określić, czy zjawisko jest żywe bądź zanikające, stare czy nowe, a także dokonuje oceny częstotliwości jego występowania w danym punkcie badawczym”⁷.

⁵ Z. Kłodnicki: *Polski atlas etnograficzny – stan prac*. „Ethnologia Europae Centralis”, t. 7. Brno-Cieszyn 2005, s. 100. Od chwili napisania tego tekstu przez Profesora w Cieszynie opublikowano kolejne tomy Komentarzy do PAE poświęcone obrzędowości weselnej (A. Pieńczak: *Zwyczaje i obrzędy weselne...*, dz. cyt.; A. Drożdż: *Zwyczaje i obrzędy weselne...*, dz. cyt.) i urodzinowej (zob. *Zwyczaje, obrzędy i wierzenia urodzinowe...*, dz. cyt.).

⁶ Z. Kłodnicki: *Przedmowa*. W: *Zwyczaje, obrzędy i wierzenia urodzinowe*, t. 9, cz. 1. *Zwyczaje, obrzędy i wierzenia związane z narodzinami i wychowaniem dziecka*, Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego. Red. Z. Kłodnicki, A. Pieńczak. Wrocław-Cieszyn 2010, s. 7.

⁷ J. Bohdanowicz: dz. cyt., s. 17.

W cieszyńskiej pracowni zdeponowano ok. 2800 kwestionariuszy badawczych, które wykorzystywano do prac atlasowych już od początku lat 50. XX wieku w blisko 350 miejscowościach. Badania te dotyczyły różnych zagadnień, wymienimy jedynie te główne (w nawiasie daty rozpoczęcia badań): 1. *Hodowla i rolnictwo* (kwestionariusz 1, 1953), *Hodowla i rolnictwo* (kwestionariusz 2, 1954), *Rolnictwo, hodowla i budynki gospodarcze* (kwestionariusz 3, 1955), *Budownictwo* (kwestionariusz nr 4, 1956), *Transport i komunikacja lądowa* (kwestionariusz nr 5, 1960), *Ludowa kultura materialna* (kwestionariusz nr 6, 1964), *Zwyczaje, obrzędy i wierzenia urodzinowe* (kwestionariusz nr 7, 1969), *Zwyczaje, obrzędy i wierzenia pogrzebowe* (kwestionariusz nr 8, 1969), *Zwyczaje i obrzędy weselne* (kwestionariusz nr 9, 1975), *Demony, półdemony i istoty nadprzyrodzone w opowiadaniach i wierzeniach ludowych* (kwestionariusz nr 10, 1980), *Wiedza i wierzenia ludowe* (kwestionariusz nr 11, 1982), *Pomoc sąsiedzka, zwana także tłoką* (kwestionariusz nr 12, 1982 [w oryginale omyłkowo wydrukowano datę 1962]). Oprócz tego dane do niektórych tematów zbierano podczas badań ankietowych, co jednak nie zawsze przynosiło spodziewane wyniki. „Ankiety, autorstwa etatowych pracowników Atlasu, adresowano przede wszystkim do sołtysów, pracowników gmin, nauczycieli, księży lub osób zamieszkujących wieś, które zgodziły się być korespondentami Atlasu. Ogólnie stwierdzić można, że jedynie 35% wypełnionych ankiet powracało do pracowni, przy czym z tej liczby ok. 10% nie przedstawiało większej wartości dokumentacyjnej”⁸. Informacje pozyskiwane w ten sposób dotyczyły w szczególności pożywienia ludowego, obrzędowości dorocznej i rodzinnej, medycyny ludowej (zob. aneks I).

Badania nad kulturą materialną

Badania terenowe PAE rozpoczęto już pod koniec lat 40. XX wieku. Dotyczyły one początkowo kultury materialnej, gdyż ta – jak się wydawało – zanikała najszybciej. Do szczególnych zbiorów można zaliczyć najstarsze ankiety dotyczące ludowego ziołolecznictwa (zbierano je od 1948 roku). Mowa tu o ankietach nr 1-4, w których znajdują się nazwy chorób leczonych dziko rosnącymi roślinami, ich objawy, nazwy roślin wykorzystywanych w tym celu. Szczególnie interesująca jest część ankiety opatrzona nr 4, w której obok informacji o miejscu i dacie pozyskiwania dziko rosnących roślin, osobach je zbierających, powodów i sposobów wykorzystania roślin do celów leczniczych znajdują się także zielniki. Można ocenić, że materiały gromadzone w ten sposób są unikatowe w skali europejskiej. Etnobotanik Łukasz Łuczaj podkreśla: „W Europie istnieje wiele botanicznych notatek z czasów niedoborów żywności, np. głodu w Irlandii (Łukas 1959) lub w czasie I wojny światowej w Niemczech [...]. Trudno znaleźć jednak wśród tych prac, takie gdzie dane zbierane byłyby w sposób systematyczny, czy wręcz kartograficzny. Wyjątkiem jest jedynie Polski Atlas Etnograficzny, którego kwestionariusze (nr 1 i 2 z roku 1948

⁸ Tamże, s. 19.

i nr 6 z lat 1964-69) obejmowały pytania dotyczące roślin spożywanych w okresach niedoboru pokarmu⁹.

W latach 50. XX wieku przeprowadzono kolejne badania atlasowe na podstawie kwestionariusza-notatnika nr 4 pt. *Budownictwo*. Uczyniono to w blisko 300 wsiach należących do stałej sieci PAE. Wykonano wtedy odręczne szkice obrazujące rozplanowanie ówczesnych chałup wiejskich, funkcjonujące we wsi formy ogrodzeń, usytuowanie i nazewnictwo części składowych pieców piekarskich, opisano konstrukcję ścian, sposoby osadzenia dachu i jego pokrycia.

W ponad 300 wsiach rozpoczęto natomiast prace nad tradycyjnym transportem i komunikacją z użyciem kwestionariusza-notatnika nr 5 pt. *Transport i komunikacja lądowa*. Obejmował on rozmaite zagadnienia, dotyczące występowania narzędzi stosowanych do komunikacji pieszej, różnych form transportu pieszego, ręcznego i jednoosobowego lub dwuosobowego, nasobnego, kołowego i wólcznego, sposobów komunikacji i transportu siłami zwierzęcymi (rodzaje sił pociągowych, jazda wierzchem, formy zaprzęgu, narzędzia wólczne i saniowate, koła i pojazdy kołowe).

W latach 1953-1969 prowadzono badania terenowe z zakresu materialnej kultury ludowej w 376 miejscowościach atlasowych. Kwestionariusz pt. *Ludowa kultura materialna* zawierał pytania dotyczące zbieractwa roślin dziko rosnących, rybołówstwa, pasterstwa i hodowli, spożywanych potraw, wyposażenia kuchni (studnie, krzesiwa, gotowanie), obróbki surowców (drażenie, dłubanie, bednarstwo, obróbka włókna, tkanie, plecionkarstwo, garncarstwo), odzieży ludowej (męskiej i kobiecej), sprzętów i narzędzi domowych (kołysek, łyżników, kijanek).

Badania nad kulturą społeczną

Jednym z zagadnień badanych w ramach Polskiego Atlasu Etnograficznego było współdziałanie mieszkańców wsi w różnych pracach rolnych i gospodarskich. Pomoc sąsiedzka, zwana również tłoką, występowała w Polsce zarówno w pracach wymagających pośpiechu i znaczniejszego nakładu sił (żniwa, kopanie, ziemniaków), jak też w innych pracach uwarunkowanych niekiedy czynnikami geograficznymi (np. kopanie torfu, obróbka lnu i wełny), czy specyficzną sytuacją losową (np. pomoc w odbudowie domu zniszczonego przez pożar). Badania podstawowe nad tym tematem prowadzono w 279 punktach stałej sieci badawczej PAE w latach 1982-1991 oraz uzupełniające w latach 2000-2002. Do badań zastosowano kwestionariusz-notatnik nr 12 pt. *Pomoc sąsiedzka, zwana także tłoką*. Obejmował on pytania dotyczące pomocy w pracach polowych, obróbki lnu i konopi, wełny, darcia pierza, innych prac gospodarskich (pieczenia chleba, kiszenia kapusty, uboju zwierząt, kopania ziemniaków),

⁹ Ł. Łuczaj: *Dzikie rośliny jadalne używane w okresach niedoboru żywności we wschodniej części Karpat (powiaty Krosno, Sanok, Lesko, Nadwórna, Kosów i Kołomyja) według ankiety szkolnej z 1934 roku*. W: *Dzikie rośliny jadalne. Zapomniany potencjał przyrody*. Red. Ł. Łuczaj. Bolestraszyce 2008, s. 161.

prac budowlanych (zwózki budulca, ciesiołki, budowy pieca, kopania studni), a także współdziałania społecznego w obrzędzie weselnym, pogrzebowym, w obrzędach do-
rocznych.

Kolejnym z tematów podejmowanych przez PAE była obrzędowość rodzinna, związana z istotnymi momentami przejścia: narodzinami, weselem i pogrzebem. Do każdego z tych zagadnień wykorzystano odmienny kwestionariusz, w każdym z nich pytania jednak zestawiono w sposób chronologiczny. W Pracowni PAE prowadzono badania nad obrzędowością narodzinową z użyciem kwestionariusza nr 7 pt. *Zwyczaj-
je, obrzędy i wierzenia urodzinowe*. W ten sposób w latach 1969-1976 przebadano ogó-
łem 340 miejscowości atlasowych. Kwestionariusz obejmował zagadnienia związane z zakazami i nakazami izolacyjnymi obowiązującymi kobietę w czasie ciąży oraz inne osoby stykające się z nią oraz zakazami i nakazami tego typu stosowanymi w okresie rozwiązania i po rozwiązaniu. Pytania dotyczyły także czynności magicznych stoso-
wanych w okresie porodu oraz prognoz i wróżb stosowanych w okresie ciąży pozwalających wnioskować o płci mającego narodzić się dziecka. Obszerne zagadnienie doty-
czyło dawnej niewykwalifikowanej położnej, zwanej z reguły w Polsce *babką*. Podczas badań pytano także o zwyczaje związane z różnymi momentami granicznymi w życiu dziecka, np. o sposoby ochronne dziecka przed siłami demonicznymi. Kolejne zagad-
nienia dotyczyły odwiedzania i obdarowywania położnicy po położu, chrztu dziecka oraz roli i znaczenia rodziców chrzestnych (*potków*). Analizowano pewne wierzenia i motywy folklorystyczne dotyczące pochodzenia dziecka, jego porywania i podrzu-
cania przez istoty nadprzyrodzone oraz sposoby straszenia dzieci.

Badania PAE dotyczyły również obrzędowości weselnej i pogrzebowej. Nad pierw-
szym tematem prowadzono prace w latach 1975-1982 w 338 wsiach atlasowych. Pyta-
nia zawarte w kwestionariuszu badawczym nr 9 pt. *Zwyczaj-je i obrzędy weselne* obejmo-
wały różnorodne zagadnienia, począwszy od swatów, poprzez zaręczyny i zmówiny, spraszanie gości weselnych, wigilię ślubu (dziewiczy i kawalerski wieczór), zawarcie
małżeństwa w Urzędzie Stanu Cywilnego, opis ranka przed ślubem kościelnym, ucztę
weselnej i podawanych wtedy potraw obrzędowych, dawnych zwyczajów związanych z rozplecinami, postrzyżynami, oczepinami, wianowaniem, siadaniem przez młodą
na posagu, przenosinami, poprawinami. Oprócz tego pytano o przypadki szczególne,
a więc wesela wdów i wdowców, rolę i znaczenie starosty weselnego oraz symbolikę
różnych atrybutów (wieniec, różga).

Obrzędowość pogrzebowa była przedmiotem prac PAE w 1969-1974. Badaniami
objęto wtedy ponad 350 miejscowości. W tym celu wykorzystano kwestionariusz nr
8 pt. *Zwyczaj-je, obrzędy i wierzenia pogrzebowe*. Obejmował on rozmaite zagadnienia,
począwszy od sposobów prognozowania o nadchodzącej śmierci, poprzez środki za-
pobiegające ciężkiemu konaniu, wyobrażenia ludowe o śmierci i duszy, aż do ubioru
zmarłego i wyposażania go w różne przedmioty do trumny. Dalsze zagadnienia doty-
czyły czuwania przy zwłokach, nakazów i zakazów dotyczących opłakiwania zmarłe-
go, zwyczajów związanych z wyprowadzaniem zwłok na cmentarz. Pytano także o po-
częstunek organizowany po pogrzebie, ze szczególnym uwzględnieniem podawanych

na nim potraw obrzędowych. Szczegółowo badano również zagadnienia związane z noszeniem i przestrzeganiem żałoby, a więc przywdziewaniem w tym okresie odpowiedniego stroju, opieki nad grobem, obchodzeniem święta zmarłych.

Badania nad kulturą duchową

Badania PAE dotyczyły również wybranych elementów z zakresu kultury duchowej, w szczególności wierzeń ludowych. Prace te prowadzono przy użyciu kwestionariusza-notatnika nr 10 pt. *Demony, półdemony i istoty nadprzyrodzone w opowiadaniach i wierzeniach ludowych* w 224 wsiach punktach-badawczych. Przeprowadzono wtedy wywiady na temat występowania w wierzeniach ludowych różnych postaci demonicznych. W analizowanym narzędziu badawczym zawarto pytania o demonach atmosferycznych, wirze powietrznym, półdemonach wodnych, demonach leśnych i zbożowych, rusałkach, południcach, demonach sporzących, porywających i odmieniających dzieci, zmorach, strzygach, strzygoniach, porońcach, demonach przeznaczenia oraz śmierci.

Kolejne badania terenowe nad kulturą duchową prowadzono w 279 miejscowościach z użyciem kwestionariusza-notatnika nr 11 pt. *Wiedza i wierzenia ludowe*. Miało to miejsce początkowo w latach 1983-1990, następnie czyniono to uzupełniająco w latach 2000-2002. Pytania zawarte w analizowanym narzędziu badawczym dotyczyły ludowej kosmografii i geografii, rachuby czasu, dawnych miar i wag, meteorologii ludowej, wierzeń dotyczących ciał niebieskich i żywiołów oraz rozmaitych przekonań dotyczących roślin, zwierząt i człowieka.

Dokumentacja fotograficzna

W pracowni zebrano również kilka tysięcy kart inwentarzowych zaopatrzonych w czarno-białe fotografie, dokumentujących różne elementy kultury materialnej zastane w badanych miejscowościach¹⁰. Znajdujemy na nich przeważnie narzędzia rolnicze, pasterskie, elementy wyposażenia wnętrz, budownictwo wiejskie, łącznie z architekturą cmentarną, formy transportu i komunikacji, sporadycznie niektóre zachowania obrzędowe. Najstarsze ze zdeponowanych fotografii datowane są na lata 50. XX wieku.

Pozostałe archiwalia

W Polskim Atlasie Etnograficznym w Cieszynie zebrano również inne materiały źródłowe. Należą do nich ankiety wysyłane do korespondentów terenowych i innych przedstawicieli badanych miejscowości, wypisy z literatury etnologicznej dotyczące badanych zagadnień, kwerendy muzealne (w tym karty inwentarzowe), dokumentacja z obozów terenowych i inne materiały, znajdujące się w ponad 400 teczkach (zob.

¹⁰ Archiwum fotograficzne znajdujące się w 47 skrzynkach wymaga inwentaryzacji i digitalizacji.

aneks 1). Do materiałów źródłowych Atlasu należy także zbiór złożony z 56 skrzynek, w których zebrano informacje dotyczące kultury materialnej pozyskane według kwestionariusza nr 1 (zob. aneks 2). Oprócz tego w Atlasie znajduje się kilkaset pierworysów map, które zostały przygotowane do druku pod kierownictwem naukowym J. Gajka w formie zeszytów VII-IX¹¹.

Konkluzje

Materiały źródłowe pochodzące z badań Polskiego Atlasu Etnograficznego są unikatowe. Zbierane przed laty według ściśle określonych kryteriów metodologicznych przez wielu czołowych etnologów polskich wciąż pozwalają na szeroko zakrojone prace porównawcze z zakresu kultury tradycyjnej, albowiem jako jedyne materiały archiwalne dotyczą nieomal całej Polski. Dzięki nim możliwe są również prace interpretacyjne dotyczące żywotności bądź reliktowości badanych zjawisk kulturowych, czego wyrazem są liczne artykuły naukowe i prace monograficzne prezentowane w serii Komentarzy do Polskiego Atlasu Etnograficznego. Z powodzeniem są one wykorzystywane przez różne polskie placówki muzealne oraz inne instytucje jako cenne prace źródłowe z uwagi na swój *stricte* dokumentacyjny charakter. O ich istotnym znaczeniu naukowym świadczy fakt, iż w ostatnich latach spotkały się one z zainteresowaniem naukowców reprezentujących również inne ośrodki etnologiczne, a nawet zajmujących się odmiennymi dyscyplinami badawczymi.

Aneks 1. Wykaz teczek zdeponowanych w archiwum PAE w Cieszynie

NR TECZKI	TYTUŁ TECZKI	ILOŚĆ
1	Kwestionariusz IV. Budownictwo	1 teczka
2	Dom przysłupowy	1 teczka
3	Koń i wół	1 teczka
4	Literatura. Koń i wół	1 teczka
5	Uprawa zbóż	1 teczka
8	Ogrodenia i bramy wyjazdowe. Tabela systematyczna	1 teczka
9	Sierp i kosa. Medynia Głogowska, pow. Rzeszów	1 teczka
10	Kwestionariusz II. Rolnictwo i hodowla wsi Chażenice, pow. Tarnobrzeg	1 teczka
10B	Organizacja badań terenowych. Wrocław	1 teczka
11	Kwestionariusz I. Wsie Dąbrówka, pow. Pisz, Tralewo, pow. Sztum	1 teczka
11B	Organizacja badań terenowych. Łódź	1 teczka
12	Zagroda /zestawienia i rysunki/	1 teczka
12B	Organizacja badań terenowych. Poznań	1 teczka

¹¹ Szczegółowy spis map nieopublikowanych zdeponowanych w cieszyńskiej pracowni znajduje się w jednym z artykułów Z. Kłodnickiego. Zob. tenże: *Polski atlas etnograficzny – historia, stan obecny i perspektywy*, „Lud”, t. 85 (2001), s. 244-254.

13	Narzędzia rolnicze	1 teczka
13B	Organizacja badań terenowych. Toruń	1 teczka
14B	Organizacja badań terenowych. Warszawa	1 teczka
14C	Klonowski I	1 teczka
14	Ogólna charakterystyka wsi (Wielkopolska)	1 teczka
15B	Organizacja badań terenowych. Kraków	1 teczka
15	Materiały Katedry Architektury i Planowania Wsi	1 teczka
16	Materiał z badań kontrolnych 1957, Wyżyce, ok. Bochni	1 teczka
17	Wykaz i charakterystyka informatorów	1 teczka
17	Materiał z badań kontrolnych 1957, Gołęcin, ok. Poznania, Rataje, ok. Wrześni, Lubochnia, ok. Gniezna	1 teczka
18	Materiał z badań kontrolnych 1957, Krzywa, ok. Sokółki	1 teczka
18/19	Charakterystyka wsi (ok. Wejherowa)	1 teczka
19	Kwestionariusz „A”. Materiały z badań terenowych	1 teczka
20	Kwestionariusz „A”. Materiały z badań terenowych	1 teczka
20	Charakterystyka wsi	1 teczka
21	Kwestionariusz „A”. Materiały z badań terenowych	1 teczka
22	Kwestionariusz „A”	1 teczka
23	Charakterystyka wsi	1 teczka
23	Zagumnie nazwy miejsc, drogi za stodołami lewobrzeżne, Pomorze Polskie, mapa	1 teczka
24	Gumno występowanie nazw na Pomorzu Polskim /lewobrzeżnym/ mapa	1 teczka
24/25	Materiał terenowy dla badań PAE, Prusy Wschodnie	1 teczka
25B	Kwestionariusz II, 1954	1 teczka
25	Podwórze – występowanie nazw na lewobrzeżnym Pomorzu Polskim	1 teczka
26	Nazwy pomieszczenia dla krów na lewobrzeżnym Pomorzu Polskim	1 teczka
26	Charakterystyka wsi	1 teczka
27	Nazwy obejścia gospodarskiego na lewobrzeżnym Pomorzu Polskim	1 teczka
27/28	Charakterystyka wsi	1 teczka
28	Spichrz. Występowanie nazw na lewobrzeżnym Pomorzu Polskim	1 teczka
29	Materiał terenowy dla badań PAE, Prusy Wschodnie	1 teczka
30/31	Materiał terenowy dla badań PAE, Prusy Wschodnie	1 teczka
32	Materiały badań etnograficznych dla PAE	1 teczka
33	Materiały z Kaszub	1 teczka
34	Kwestionariusz V. Transport i komunikacja. Materiały Katedry Etnografii UAM i Muzeum w Janikowie	1 teczka
33/34	Materiały Zakładu Etnologii Polski UW	1 teczka
35	Materiały Zakładu Etnografii Wrocław	1 teczka
36	Spichrze, komory. Ankiety	1 teczka
37	Materiały Zakładu Etnografii Wrocław	1 teczka
37	Spichrze, komory. Ankiety	1 teczka
38	Spichrze, komory.	1 teczka

39c	Muzeum w Kielcach	1 teczka
40	Muzeum w Lublinie	1 teczka
41	Kwestionariusz V. Jarzma z muzeum w Zamościu	1 teczka
44	Budownictwo ludowe na Kujawach	1 teczka
46	Komory. Tabele zbiorcze	1 teczka
47	Hodowla bydła rogatego	1 teczka
50	Odpowiedzi na kwerendy wysłane do muzeów. Transport i przechowywanie ziarna	1 teczka
51	Kwestionariusz IV. Budownictwo w Woli Korzenieckiej. Obóz etnograficzny IV roku studium zaocznego pod kierunkiem Stefana Lwa	1 teczka
53	Obora	1 teczka
55	Socha	1 teczka
56	Typy kopic	1 teczka
57	Kosa	1 teczka
58	Półkosek	1 teczka
59	Sierp	1 teczka
60	Pługi i płużyce. Fotografie i rysunki	1 teczka
62	Prace zlecone studentów. Sterty, stogi, brogi, ugorowanie. Materiały z literatury	1 teczka
63	Kopaczki	1 teczka
64	Pługi i płużyce. Fotografie i rysunki	1 teczka
65	Materiał ilustracyjny do pługów i płużyc	1 teczka
66	Pługi i płużyce	1 teczka
67	Pługi i płużyce	1 teczka
68	Budownictwo przysłupowe (ankiety)	1 teczka
69	Materiały z badań terenowych z Birczy, pow. Przemyśl. VII 1963	1 teczka
71	Dom przysłupowy, 1965	1 teczka
72	Katalog najstarszych budynków, opracowała Katedra w Toruniu	1 teczka
73	Materiały dotyczące zagadnienia cepów	1 teczka
74	Indeks do motywów balladowych z I tomu „Pieśni ludu polskiego” Oskara Kolberga	1 teczka
75	Indeks miejscowości z sygnaturami PAE z dzieł Oskara Kolberga. Literatura Ludowa /Ballady/	1 teczka
76	Materiały rysunkowe – brony	1 teczka
77	Brony. Materiały ilustracyjne	1 teczka
78	Brogi. Ankiety	1 teczka
79	Materiały ze źródeł innych. Zboże jare i ozime	1 teczka
81	Kultura materialna materiały różne, północno-wschodnia Polska	1 teczka
91	Materiały do polskich grup etnicznych	1 teczka
101	Kwestionariusz V. Materiały różne	1 teczka
103	Materiały różne. Kultura materialna wsi Pieniążek, sygn. 34.17.XII	1 teczka
104	Kwestionariusz V. 2JXL-XLII Włóki i sanie. Muzeum Kultur Ludowych Młociny	1 teczka
105	Kwestionariusz VI. AIV 42) Stępy, 44) Żarna, BIII Obróbka włókna .Materiały z Instytutu Sztuki Ludowej w Krakowie (1967)	1 teczka

106	Kwestionariusz VI. AIII24) Formy uli , AIV 42) Stępy, 44) Żarna, BIII Obróbka włókna, D I Kołyski, D II Łyżniki, DIII Pranie (formy kijanek). Materiały z różnych muzeów	1 teczka
108	Kwestionariusz V. 2 J Wozy. K. Moszyński	1 teczka
109	Kwestionariusz V. 2HXXXI-XXXIII. Jarzma. Słownikarnia PAU	1 teczka
110	Kwestionariusz V. 2HXXXI-XLIII. Jarzma. K. Moszyński	1 teczka
111	Kwestionariusz V. 2HXXXI-XXXIII. Jarzma	1 teczka
112	Kwestionariusz VI. D I. Kołyski. Odpowiedzi na ankiety z terenu 1967 r.	1 teczka
113	Kwestionariusz VI. AIV 42) Stępy. Odpowiedzi na ankiety z terenu 1967 r.	1 teczka
114	Kwestionariusz VI. AIV 27) Żur, 38) Gołąbki, 47) Chleb. Odpowiedzi na ankiety z terenu 1967 r.	1 teczka
115	Kwestionariusz VI.B III.64-69 Obróbka włókna /odpowiedzi z muzeów/	1 teczka
116	Kwestionariusz VI. AIV 42) Stępy. Odpowiedzi na ankiety z muzeów 1967	1 teczka
117	Kwestionariusz V. I D XIV. Nosidła. Odpowiedzi na ankiety z terenu 1966	1 teczka
118	Kwestionariusz V. 1 B VIII. Koszyki – transport ręczny. Odpowiedzi na ankiety z terenu 1967	1 teczka
119	Kwestionariusz V. I D XVII Płachty do transportu. Odpowiedzi na ankiety z terenu 1967	1 teczka
120	Kwestionariusz VI. C II 82-83 Narzuty naramienne	1 teczka
121	Kwestionariusz VI. A I Zbieractwo 1. Liście, kłącza, bulwy, korzenie. 2. Jagody. Materiały z literatury	1 teczka
122	Kwestionariusz VI. A I Zbieractwo. 2. Owoce, jagody. 3. Nasiona. 4 . Manna. 5. Orzechy. 6. Ściąganie soku. 7. Jagody. 8. Czerpaki. Materiały z literatury	1 teczka
123	Kwestionariusz VI. A I Zbieractwo. 9. Grzyby jadalne. 10. Grzyby niejadalne	1 teczka
124	Kwestionariusz VI. A IV Potrawy. 25. Polewki i zupy. 26. Kisiel. 27. Żur. 28. Kwasza. 29. Tłókno. 30. Kwas	1 teczka
125	Kwestionariusz VI. A IV Potrawy. 31. Barszcz. 32. Kapuśniak. 33. Jucha. 34. Czernina. 35. Kiszenie	1 teczka
126	Kwestionariusz VI. A IV Potrawy. 36. Kasze. 37. Proso-jagły. 38. Gołąbki. 39. Pierogi. 40. Kucja. Materiały z literatury	1 teczka
127	Kwestionariusz VI. A IV Potrawy. 42. Stępa. 46. Placki	1 teczka
128	Kwestionariusz VI. A IV Potrawy. 47. Chleb i inne	1 teczka
129	Kwestionariusz VI. A III. Pasterstwo i hodowla. 20. Kije. 22. Laski. 23. Hodowla pszczoł. 24. Ule	1 teczka
130	Kwestionariusz VI. A IV Potrawy. 52. Spożywanie mleka i siary. 53. Wyrób masła. 54. Wyrób sera	1 teczka
131	Kwestionariusz VI. A II. Rybołówstwo. 14. Narzędzia. 15. Więcierze. 16. Sanie. 17. Suwata	1 teczka
132	Kwestionariusz VI. D III. Pranie	1 teczka
133	Kwestionariusz VI. A V. Studnie	1 teczka
134	Kwestionariusz V. Szczudła, karpie, raki	1 teczka
135	Kwestionariusz VI. B VI. Garncarstwo	1 teczka
136	Kwestionariusz VI. Varia: Potrawy. A IV. Piwo, kawa	1 teczka
137	Kwestionariusz VI. B II. Bednarstwo	1 teczka

138	Kwestionariusz VI. D II. Łyżniki. Materiały z literatury	1 teczka
139	Kwestionariusz VI. C II. Ubiory kobiece. Odpowiedź na kwerendę muzealną chamełki 1968 r.	1 teczka
140	Kwestionariusz VI. C II. Ubiory kobiece. Odpowiedź na kwerendę muzealną chamełki 1968 r.	1 teczka
141	Kwestionariusz VI. C II 82 Ubiór kobiecy – nakrycie głowy. Chamełka	1 teczka
142	Kwestionariusz VI. C II 82 Ubiór kobiecy – nakrycie głowy. Chamełka	1 teczka
143	Kwestionariusz VI. C II 82 Ubiór kobiecy – nakrycie głowy. Chamełka	1 teczka
144	Kwestionariusz VI. C II 82 Ubiór kobiecy – nakrycie głowy. Chamełka	1 teczka
145	Kwestionariusz V. C II 81-84 Ubiory kobiece. Chamełka	1 teczka
146	Muzeum w Toruniu	1 teczka
147	Kwestionariusz V. Transport siłami ludzkimi /Muzeum w Rzeszowie/	1 teczka
148	Kwestionariusz V. 2 H XXXI-XXXIII. Jarzma	1 teczka
149	Kwestionariusz V. 2 JXL. Włóki	1 teczka
150	Kwestionariusz VI. A I. Zbieractwo	1 teczka
151	Kwestionariusz VI. A II. Rybołówstwo	1 teczka
152	Kwestionariusz VI. A III. Pasterstwo i hodowla	1 teczka
153	Kwestionariusz VI. A IV. Pożywienie	1 teczka
154	Kwestionariusz VI. A IV. Pożywienie	1 teczka
155	Kwestionariusz VI. A IV. Pożywienie	1 teczka
156	Kwestionariusz VI. A IV. Pożywienie	1 teczka
157	Kwestionariusz VI. A IV. Pożywienie. 38. Gołąbki	1 teczka
158	Kwestionariusz VI. A IV. Pożywienie. 39. Pierogi	1 teczka
159	Kwestionariusz VI. A IV. Pożywienie	1 teczka
160	Kwestionariusz VI. A IV. Pożywienie	1 teczka
161	Kwestionariusz VI. A IV. Pożywienie	1 teczka
162	Kwestionariusz VI. A IV. Pożywienie. 46. Placki	1 teczka
163	Kwestionariusz VI. A IV. Potrawy	1 teczka
164	Kwestionariusz VI. A IV. Potrawy	1 teczka
165	Kwestionariusz VI. A V 56. Studnie	1 teczka
166	Kwestionariusz VI. A V 57. Krzesiwo	1 teczka
167	Kwestionariusz VI. A V 58. Gotowanie	1 teczka
168	Kwestionariusz VI. B II 63. Bednarstwo	1 teczka
169	Kwestionariusz VI. B VI. Garncarstwo	1 teczka
170	Kwestionariusz VI. CT. Ubiór męski – nakrycie głowy. Rogatywki	1 teczka
171	Kwestionariusz VI. C II 82 Ubiór kobiecy – nakrycie głowy. Chamełka	1 teczka
172	Kwestionariusz VI. D II. 91. Łyżniki	1 teczka
173	Kwestionariusz VI. DIII. 92. Pranie	1 teczka
174	Kwestionariusz VI. A I. Zbieractwo	1 teczka
175	Kwestionariusz V. 2 H XXXI-XXXIII. Jarzma	1 teczka
176	Kwestionariusz V. 2 H XXXI-XXXIII. Jarzma	1 teczka
177	Kwestionariusz I, II. Radło	1 teczka
178	K. m. – odzież. K. s. Topienie zimy – chodzenie z latkiem	1 teczka

179	Pasterskie kije grzechotkowe	1 teczka
180	K. m. – odzież, Kociewie	1 teczka
181	Kwestionariusz V. Transport i komunikacja	1 teczka
182	Kwestionariusz V. Transport i komunikacja	1 teczka
183	Kwestionariusz V. C II 81-84 Ubiory kobiece	1 teczka
184	Kwestionariusz VI. CT. Ubiór męski – nakrycie głowy. Rogatywki	1 teczka
185	Varia	1 teczka
186	Kwestionariusz VI. C II 82 Ubiór kobiecy – nakrycie głowy. Chamętka	1 teczka
187	Kwestionariusz V. 2 H XXXI-XXXIII. Jarzma	1 teczka
188	Kwestionariusz VI. C II 82 Ubiór kobiecy – nakrycie głowy. Chamętka	1 teczka
189	Kwestionariusz V. 2 H XXXI-XXXIII. Jarzma. Chomąto	1 teczka
191	Kwestionariusz V. Transport i komunikacja	1 teczka
192	Kwestionariusz IV. Budownictwo i sprzęty	1 teczka
193	Materiały różne. 1. Epizody z obrzędu weselnego. 2. Budownictwo. 3. Ogrodzenia. 4. Ubiory. 5. Tańce	1 teczka
194	Kwestionariusz IV. Budownictwo	1 teczka
195	Dom przysłupowy	1 teczka
196	Kwestionariusz IV. Chata z wyżką	1 teczka
204	Jarzma –ankieta 1/68. Muzeum w Chełmie Lubelskim 1969	1 teczka
205	Kwestionariusz VI. C II 82 Ubiór kobiecy – nakrycie głowy. Chamętka	1 teczka
206	Kwestionariusz VI. DIII. Pranie. 92. Kijanki. Odpowiedzi sołtysów na ankietę	1 teczka
207	Odpowiedzi na ankietę J. Bohdanowicza – do kwestionariusza VI 1969. Pożywienie. Chleb. Czernina. Jucha. Pierogi	1 teczka
208	Ankieta dr J. Bohdanowicza .Pieróg, pierogi, gołąbki, chleb. Tematyka kwestionariusza nr VI. Kultura materialna. Pożywienie	1 teczka
209	Polewka z krwi – ankietę opracował dr J. Bohdanowicz	1 teczka
210	Materiały z ankiety. Kultura materialna. Pożywienie. Maślnice i techniki wyrobu masła	1 teczka
211	Materiały z ankiety. Kultura materialna. Pożywienie. Chleb żytni i pszenny	1 teczka
212	Materiały do kultury duchowej i społecznej ze wsi Huta Stara, pow. Buczacz sprzed 1939	1 teczka
213	Ankieta 4/70. Zwyczaje okresu Bożego Narodzenia	6 teczek
214	Kazub. Jata, pow. Nisko	1 teczka
215	Materiały różne do zagadnienia pożywienie. Jucha, juszka, juszniak (krew)	1 teczka
216	Ankiety. Ule kłodowe, kłodowe – figuralne, ule słomiane	1 teczka
217	Ankieta 6/70. Włóki	1 teczka
218	Do kwestionariusza nr VI. Zbieranie roślin leczniczych magicznych	1 teczka
219	Ankieta 7/70. Uzupełnienie do zagadnienia gołąbków. Dr J. Bohdanowicz	1 teczka
220	Ankieta 8/70. Ruskie pierogi	1 teczka
221	Kwestionariusz VI. Opis sernicy. Bogoria, pow. Sandomierz	1 teczka
222	Ankiety 4/71, 9/70. Prasy do sera	1 teczka
223	Ankiety 10, 11. Sery krowie i owcze	1 teczka

222-224	Ankieta 9, 10, 11 / 70. Ser. Formy pras do sera. Sery z krowiego mleka. Sery z owczego mleka. Inne podpuszczkowe	1 teczka
225	Kwestionariusz VI. AI 53. Maślnice	1 teczka
226	Ankiety 12/70. Kiszenie buraków czerwonych (jadalnych)	1 teczka
227	Skansen w Swarzędzu	1 teczka
229	Kwestionariusz VI. AI 53. Maślnice	1 teczka
230	Kwestionariusz VI. AI 53. Maślnice	1 teczka
231	Ankieta 13/70. Russulaceae	2 teczki
233	Ankieta 15/70. Plecionkarstwo. Ośrodki plecionkarskie	2 teczki
234	Ankieta 16/70. Wyplatanie. Techniki krzyżowe spiralne	1 teczka
235	Ankieta 17/70. Zwyczaje obdarowywania w okresie Adwentu, Bożego Narodzenia, Nowego Roku, Trzech Króli	4 teczki
239	Kwestionariusz VI. C II Strój	1 teczka
240	Kwestionariusz V. Jarzmo	1 teczka
241	Kwestionariusz V. Jarzmo	1 teczka
242	Kwestionariusz V. Jarzma i chomąto	1 teczka
244	Kwestionariusz V. Jarzma	1 teczka
245	Kwestionariusz V. Jarzma	1 teczka
246	Kwestionariusz V. Jarzma	1 teczka
247	Kwestionariusz V. Jarzma	1 teczka
248	Kwestionariusz V. Jarzma	1 teczka
249	Kwestionariusz V. Jarzma	1 teczka
250	Kwestionariusz VI. Muzeum Etnograficzne we Wrocławiu: czerpaki, ule, kijanki, maślnice	1 teczka
251	Kwestionariusz V. 2 H XXXI-XXXIII. Jarzma	1 teczka
252	Kwestionariusz V. 2 H XXXI-XXXIII. Jarzma	1 teczka
255	Muzeum w Nowym Targu, Muzeum w Rabce	1 teczka
256	Kwestionariusz VI. Materiały ilustracyjne	1 teczka
257	Narzędzia orackie	1 teczka
258	Kwestionariusz III. Strychy	1 teczka
259	Uprawa zbóż (opracowano w 1959)	1 teczka
260	Wykaz materiałów Archiwum UJ w Krakowie po prof. K. Moszyńskim. Reziginie	1 teczka
261	Sierp. Materiały z Muzeum w Międzyrzeczu	1 teczka
262	Półkosek i kosa (materiały z literatury)	1 teczka
263	Sierp. Materiały z literatury, których nie można było bliżej oznaczyć	1 teczka
264	Mapa badań M. Trawińskiej do budownictwa	1 teczka
265	Cepy	1 teczka
266	Ankieta 1/71. Zbieranie dziko rosnących jagód	2 teczki
267	Ankieta 2/71. Dotyczy ściągania soków z drzew Ankieta 3/71. Dotyczy zbierania roślin dziko rosnących	1 teczka

270	Zbieractwo – różne rośliny	1 teczka
271	Zwyczaje doroczne i rodzinne z Pierśca, pow. Cieszyn	1 teczka
272	Dokumentacja. Indeksy miejscowości Oskara Kolberga	1 teczka
274	Indeks Oskara Kolberga	1 teczka
275	Muzeum Etnograficzne w Krakowie	1 teczka
276	Muzeum im. J. Dzierżona w Kluczborku	1 teczka
277	Prasy	1 teczka
278	Ankieta 5/71. Dotyczy potraw spożywanych w czasie wigilii Bożego Narodzenia	5 teczek
279	Nakrycia głowy	1 teczka
280	Muzeum w Łowiczu i Jeleniej Górze	1 teczka
281	Ankieta 5/71. Dotyczy potraw spożywanych w czasie wigilii Bożego Narodzenia	2teczki
282	Ankieta 7/71. Dotyczy zbierania i użytkowania owoców i kwiatów niektórych roślin dziko rosnących	1 teczka
283	Ankieta 1/72. Siew zbóż	1 teczka
285	Ankieta 1/73. Dotyczy wierzeń związanych z progiem	2 teczek
286	Ankieta 2/73. Zwyczaje, obrzędy, wierzenia i przysłowia związane z siewem zbóż	1 teczka
287	Ankieta 3/73. Dotyczy głogu i dzikiej róży	1 teczka
288	Ankieta 4/73. Dotyczy zapowiedzi śmierci	3 teczek
289	Ankieta 6/73. Dotyczy sań używanych w zimie	1 teczka
290	Literatura – pasy i kapliczki	1 teczka
294	Muzeum Etnograficzne w Lublinie	1 teczka
295	Ankieta 1/75. Dotyczy starych zwyczajów i potraw związanych z Wielkanocą	6 teczek
296	Ankieta 2/75. Dotyczy pożywienia	2 teczek
297	Ankieta 4/75. Dotyczy chodzenia po „szczodrakach”	3 teczek
298	Ankieta 7/75. Dotyczy sytuacji starych rodziców, którzy przekazali gospodarkę dzieciom	1 teczka
299	Ankieta 6/75. Dotyczy zwyczajów wielkanocnych	2 teczek
300	Ankieta uzupełniająca nr 8/75. Zwyczaje związane z odłączaniem dziecka od piersi	1 teczka
302	Ankieta 1/76. Dotyczy zapustów	2 teczek
303	Ankieta 1/76. Dotyczy zabiegów magicznych związanych z wigilią – drzewa	2 teczek
304	Maik, gaik	1 teczka
305	Ankieta 2/76. Dotyczy zwyczajów żniwarskich	3 teczek
308a	Rysunki do zeszytu VIII, mapy 450, 452, 453, 454, 455, 458, 498	1 teczka
308b	Rysunki do map nr 450, 453, 454, 455, 458, 459	1 teczka
309	Ankieta 1/79. Ankiety dotyczące medycyny ludowej	1 teczka
310	Ankieta 5/73. Dotyczy pieczywa weselnego zwanego korowajem	2 teczek
311	Muzeum w Łodzi	1 teczka
312	Muzeum Tatrzańskie w Zakopanem	1 teczka
313	Muzeum Etnograficzne w Rzeszowie	1 teczka

314	Muzeum w Warszawie	1 teczka
315	Muzeum w Toruniu	1 teczka
316	Muzeum Świętokrzyskie w Kielcach	1 teczka
317	Muzeum Etnograficzne w Poznaniu	1 teczka
318	Muzeum Regionalne w Lesznie, Muzeum Wsi Opolskiej	1 teczka
319-320	Pracownia Badania Sztuki Ludowej w Krakowie. Sukmany męskie, pasy	1 teczka
321-322	Muzeum Górnośląskie w Bytomiu, Muzeum Etnograficzne we Wrocławiu	1 teczka
323	Ankieta odpowiedzi z muzeów. Strój, sukmany, czapki itp.	1 teczka
324	Ankieta 7/75. Krzesiwa. Ankieta – muzea	1 teczka
325	Naczynia gliniane w pałaczkim nad gardzielą. Kwerenda	1 teczka
326	Ozdoby szczytowe (literatura)	1 teczka
327	Ozdoby szczytowe dachu (z. VIII)	1 teczka
328	Ubiór. Materiały z Kaszub prof. dr J. Gajka	1 teczka
331	Zakazy i nakazy obowiązujące kobiety po urodzeniu dziecka do wyvodu	1 teczka
332	Zakazy i nakazy obowiązujące kobiety w ciąży	1 teczka
333	Wypisy z literatury (zwyczaje – obrzędowość doroczna)	1 teczka
334	Literatura dotycząca zwyczajów wielkanocnych, urodzinowych, prawnych i stroju	1 teczka
335	Ozdoby szczytowe – ilustracje (materiały z Ośrodka Dokumentacji Sztuki Ludowej w Krakowie)	1 teczka
336	Pracownia Badania Sztuki Ludowej w Krakowie. Kapliczki przydrożne	1 teczka
337	Indeksy. Miejscowości do garncarstwa. Materiały z Zespołu Dokumentacji Sztuki Ludowej Instytut Sztuki – PAN i PAE	1 teczka
338	Muzeum Etnograficzne w Krakowie	1 teczka
339	Marzanna i Judasz	1 teczka
340	Zwyczaj chodzenia z gaikiem	1 teczka
341	Ludzie starzy na dożywociu	1 teczka
342	Sukmana w ludowym stroju polskim	1 teczka
343	Pas jako element ludowego stroju w Polsce	1 teczka
344-345	Pieczyno obrzędowe	1 teczka
346-347	Różga weselna	1 teczka
348	Ankieta 5/75. Dotyczy roślin w lecznictwie ludowym	2 teczki
349	Muzeum Wsi Opolskiej	1 teczka
350	Muzeum w Łodzi, Muzeum w Warszawie	1 teczka
351	Muzeum Etnograficzne w Toruniu	1 teczka
352	Ankieta 1/82. Zapraszanie gości na wesele	1 teczka
352/1	Ankieta 2/84. Dotyczy pożywienia	1 teczka
353	Ankieta 3/75. Dotyczy spożywania na wsi tłuszców w okresie lat 1900-1930	1 teczka
356	Różga weselna. Muzeum w Rzeszowie i Lublinie	1 teczka
358	Męskie nakrycia głowy	1 teczka
359	Ankieta 2/82. Dotyczy budownictwa sakralnego oraz miejsc kultowych	1 teczka
360	Ankieta 1/83. Wianek panny młodej	1 teczka
362	Ankieta 1/84. Stawianie maja	1 teczka

364	Ludowe instrumenty muzyczne – Zakopane	1 teczka
365	Ludowe instrumenty muzyczne – Biecz	1 teczka
366	Ludowe instrumenty muzyczne – Łódź	1 teczka
367	Ludowe instrumenty muzyczne – dr A. Kopoczek. Lublin – Muzeum	1 teczka
368	Ankieta 3/84. Starosta weselny i przenosiny weselne. B. Czuchnowska	1 teczka
369	Odpowiedzi na ankietę „Świata Młodych”. Miary i wagi – kwestionariusz nr XI	1 teczka
370	Ankieta 17/72. Zwyczaje obdarowywania w okresie Adwentu, Bożego Narodzenia, Nowego Roku i Trzech Króli	1 teczka
371	Ludowe instrumenty muzyczne. Muzeum – Szydłowiec	1 teczka
372	Ludowe instrumenty muzyczne. PMEt. Warszawa	1 teczka
373	Ludowe instrumenty muzyczne. Materiały dr A. Kopoczek. Muzeum Łódź, Żywiec, Toruń, Kraków	1 teczka
374	Ludowe instrumenty muzyczne. Materiały Muzeum: Wrocław, Toruń	
375	Materiały z Muzeum w Bytomiu – zwyczaje doroczne	1 teczka
376	Strój ludowy. Materiały z Muzeum w Bytomiu 1988 r.	1 teczka
377	Muzeum w Częstochowie. Męskie nakrycia głowy – pasiaki	1 teczka
379-380	Muzeum w Płocku. Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku. Pasiaki, męskie nakrycia głowy. Męskie nakrycia głowy	1 teczka
382	Muzeum Śląska Opolskiego. Czepce, koszule kobiece	1 teczka
383	Muzeum Ziemi Kaliskiej. Muzeum Etnograficzne w Poznaniu. Koszule kobiece, czepce	1 teczka
384	Muzeum Regionalne w Jeleniej Górze	1 teczka
386	Ankieta 17/70. Obdarowywanie dzieci na Wielkanoc	1 teczka
387	Ankieta 1/83. Wianek weselny	1 teczka
388	Warmińska gwara ludowa – słowniczek	1 teczka
389	Ankieta 1/78. Ubiór zmarłego. Muzea	1 teczka
390	Ankieta 2/83. Młynarstwo wietrzne w Polsce	1 teczka
393	Koszule kobiece. Muzeum Tatrzańskie. Zakopane	1 teczka
393b	Egzemplarz I PWN	1 teczka
393c	Egzemplarz I PWN 57-430	1 teczka
393d	Polski Atlas Etnograficzny	1 teczka
394	Obdarowywanie mięsem i wyrobami po świniobiciu. Ankieta	1 teczka
395	Wykaz miejscowości sygnaturowy, alfabetyczny. Stanisław Świtniewski	1 teczka
396	Zwyczaje we wsi Stronno (18.16.XII)	1 teczka
397	Wypisy z literatury. Sanie (J. Marczyk)	1 teczka
398	Wypisy z literatury. Radła, sochy, zwierzęta pociągowe (J. Marczyk)	1 teczka
399	Wypisy z literatury. Obróbka włókna (J. Marczyk)	1 teczka
400	Ankieta 2/90. Zwyczaje związane ze zjawiskami atmosferycznymi	1 teczka

Aneks 2. Wykaz zawartości skrzynek zdeponowanych w archiwum PAE w Cieszynie

NR INW.	TYTUŁ SKRZYNKI	ILOŚĆ
-	Kartoteka – ogólne uwagi o wsi	1 skrzynka
-	Kartoteka alfabetyczna punktów PAE lata 1955-1959	1 skrzynka
-	Kartoteka informatorów	1 skrzynka
-	Kartoteka miejscowości stałej sieci (układ sygnaturowy)	1 skrzynka
-	Kartoteka miejscowości z literatury, archiwów, muzeów	1 skrzynka
-	Kartoteka map wykonanych	1 skrzynka
-	Kartoteka informatorów	3 skrzynki
-	Kartoteki osobowe korespondentów PAE	1 skrzynka
-	Kartoteka autorów – archiwów – muzeów	1 skrzynka
-	Kartoteka badaczy terenowych	1 skrzynka
-	Dokumentacja J. Bohdanowicz	1 skrzynka
301-603	Kwestionariusz nr I. 1953-1954. Motyki	1 skrzynka
301-603	Kwestionariusz nr II. 1953-1954. Ugorowanie	1 skrzynka
301-603	Kwestionariusz nr II. 1953-1955. Proso I	1 skrzynka
301-603	Kwestionariusz nr II. 1953-1955. Proso II	1 skrzynka
I-601	Kwestionariusz nr II. 1953-1954. Koń i wół II	1 skrzynka
I-603	Kwestionariusz nr I. 1953-1954. Kopaczki	1 skrzynka
I-603	Kwestionariusz nr I, II. 1953-1954. Koń i wół I	1 skrzynka
I-603	Kwestionariusz nr I, II. 1953-1954. Socha	1 skrzynka
I-603	Kwestionariusz nr I, II. 1953-1955 Radło I	1 skrzynka
I-603	Kwestionariusz nr I, II. 1953-1954 Radło II	1 skrzynka
I-603	Kwestionariusz nr I, II. 1953-1955 Sierp I	1 skrzynka
I-603	Kwestionariusz nr I, II. 1953-1955 Sierp II	1 skrzynka
I-603	Kwestionariusz nr I, II. 1953-1955 Sierp III	1 skrzynka
I-603	Kwestionariusz nr I, II. 1953-1954 Kosa I	1 skrzynka
I-603	Kwestionariusz nr I, II. 1953-1954 Kosa II	1 skrzynka
I-603	Kwestionariusz nr I, II. 1953-1954 Kosa III	1 skrzynka
I-603	Kwestionariusz nr I, II. 1954 Młócka I	1 skrzynka
I-603	Kwestionariusz nr I, II. 1953 Młócka II	1 skrzynka
I-603	Kwestionariusz nr I, II. 1954 Młócka III	1 skrzynka
269-279	Ankieta 1-4. Rośliny lecznicze	2 skrzynki
352-921	Kwestionariusz nr II, III. 1954-1955. Transport narzędzi rolnych	1 skrzynka
301-921	Kwestionariusz nr II, III. 1953-1955. Sterty i stogi II	1 skrzynka
301-921	Kwestionariusz nr II, III. 1953-1955. Sterty i stogi I	1 skrzynka
301-921	Kwestionariusz nr II, III. 1953-1955. Kopice i ostrwie II	1 skrzynka
301-921	Kwestionariusz nr II, III. 1953-1955. Kopice i ostrwie I	1 skrzynka
301-921	Kwestionariusz nr II, III. 1953-1955. Brogi	1 skrzynka
301-921	Kwestionariusz nr II, III. 1955. Uprawa zbóż I	1 skrzynka
301-921	Kwestionariusz nr II, III. 1953-1955. Uprawa zbóż II	1 skrzynka

301-603	Kwestionariusz nr II. 1953-1955. Uprawa bru	1skrzynka
604-921	Kwestionariusz nr III. 1955 Piwnice I	1skrzynka
604-921	Kwestionariusz nr III. 1955 Piwnice II	1skrzynka
604-921	Kwestionariusz nr III. 1955 Stodoły I	1skrzynka
604-921	Kwestionariusz nr III. 1955 Stodoły II	1skrzynka
604-921	Kwestionariusz nr III. 1955 Strychy	1skrzynka
604-921	Kwestionariusz nr III. 1955 Spichrze	1skrzynka
604-921	Kwestionariusz nr III. 1955 Komory	1skrzynka
604-921	Kwestionariusz nr III. 1955 Pomieszczenia na bydło	1skrzynka
604-921	Kwestionariusz nr III. Lata 50. XX wieku. Pomieszczenia na bydło	1skrzynka
-	Kwestionariusz nr IV. Lata 50. XX wieku. Usytuowanie i rozplanowanie zagrody I	1skrzynka
-	Kwestionariusz nr IV. Lata 50. XX wieku. Usytuowanie i rozplanowanie zagrody II	1skrzynka
-	Kwestionariusz nr IV. Lata 50. XX wieku. Usytuowanie i rozplanowanie zagrody III	1skrzynka
-	Kwestionariusz nr IV. Lata 50. XX wieku. Usytuowanie i rozplanowanie zagrody IV	1skrzynka

Bibliografia:

Bohdanowicz J.: Szymański A.: *Polski atlas etnograficzny. Podstawy źródłowe, osiągnięcia, perspektywy*, „Etnografia Polska”, t. 29 (1985), z. 1, s. 125-128.

Bohdanowicz J.: *Polski Atlas Etnograficzny – wykładnia zadań i metod pracy*. W: *Rolnictwo i hodowla*, t. 1, cz. 1. Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego. Red. J. Bohdanowicz. Wrocław 1993, s. 7-32.

Drozd-Piasecka M.: *W kręgu Jubileuszu. Kilka refleksji na temat „Polskiego Atlasu Etnograficznego” (1945-2005)*, „Zeszyty Etnologii Wrocławskiej”, nr 1 (8). Wrocław 2006, s. 107-121.

Drożdż A., Pieńczak A.: *Zwyczaje i obrzędy weselne*, t. 8, cz. I. *Od załotów do ślubu cywilnego*. Red. Z. Kłodnicki. Wrocław-Cieszyn 2004.

Drożdż A.: *Pomoc wzajemna. Współdziałanie społeczne i pomoc sąsiedzka*, t. 7. Red. Z. Kłodnicki. Wrocław-Cieszyn 2002.

Drożdż A.: *Zwyczaje i obrzędy weselne*, t. 8, cz. III. *Współdziałanie społeczności wiejskiej podczas obrzędu weselnego (druga połowa XIX wieku i XX wiek)*. Red. Z. Kłodnicki. Wrocław-Cieszyn 2009.

Frankowska M.: *Problemy Atlasu Etnograficznego*. „Lud”, t. 38 (1948), s. 147-205.

Gajek J.: *Zadania i metody Polskiego Atlasu Etnograficznego*, „Lud”, t. 44, s. 153-204.

Gajek J.: *Etnograficzne zróżnicowanie obszaru Polski*. W: *Etnografia Polski – przemiany kultury ludowej*, t. 1. Red. M. Biernacka, B. Kopczyńska-Jaworska, A. Kutrzeba-Pojnarowa, W. Paprocka, s. 143-177.

Gajek J.: *Polski Atlas Etnograficzny*. „Lud”, t. 36 (1946), s. 408-412.

Kłodnicki Z.: *Polski Atlas Etnograficzny – historia, stan obecny i perspektywy*. „Lud”, t. 85 (2001), s. 239-275.

Kłodnicki Z.: *Polski atlas etnograficzny – stan prac*. „Ethnologia Europae Centralis”, t. 7. Brno-Cieszyn 2005, s. 100-105.

Kłodnicki Z.: *Przedmowa*. W: *Zwyczaj, obrzędy i wierzenia urodzinowe*, t. 9, cz. 1. *Zwyczaj, obrzędy i wierzenia związane z narodzinami i wychowaniem dziecka*, Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego. Red. Z. Kłodnicki, A. Pieńczak. Wrocław-Cieszyn 2010, s. 5-8.

Labuda G.: *Kilka uwag o zadaniach „Polskiego Atlasu Etnograficznego”*. „Lud”, t. 41 (1954), cz. I, s. 808-822.

Lebeda A. (Pieńczak): *Wiedza i wierzenia ludowe*, t. 6. Red. Z. Kłodnicki. Wrocław-Cieszyn 2002.

Łuczaj Ł.: *Dzikie rośliny jadalne używane w okresach niedoboru żywności we wschodniej części Karpat (powiaty Krosno, Sanok, Lesko, Nadwórna, Kosów i Kołomyja) według ankiety szkolnej z 1934 roku*. W: *Dzikie rośliny jadalne. Zapomniany potencjał przyrody*. Red. Ł. Łuczaj. Bolestraszyce 2008, s. 161-181.

Moszyński K., Klimaszewska J.: *Atlas kultury ludowej w Polsce*, z. 3. Kraków 1936.

Moszyński K., Klimaszewska J.: *Atlas kultury ludowej w Polsce*, z. 2. Kraków 1935.

Moszyński K.: *Kultura ludowa Słowian*, t. 2, cz. 2 *Kultura duchowa*. Warszawa 1967.

Moszyński K.: *Atlas kultury ludowej w Polsce*, z. 1. Kraków 1934.

Moszyński K.: *Niektóre przyczyny zróżnicowania kultury ludowej w Polsce*. „Lud Słowiański” 1938, t. 4, z. 1, s. 65B-117B.

Pieńczak A.: *Dorobek Pracowni Polskiego Atlasu Etnograficznego w Cieszynie*. „Twórczość Ludowa”, nr 3-4 (2009), s. 39-43.

Pieńczak A.: *Stan prac Polskiego atlasu etnograficznego nad obrzędowością narodzinową*. W: *Między kulturą ludową a masową: historia, teraźniejszość i perspektywy badań*. Red. T. Smolińska. Kraków-Opole 2010, s. 121-134.

Pieńczak A.: *Zwyczaj i obrzędy weselne*, t. 8, cz. 2. *Rola i znaczenie swata w kojarzeniu małżeństw*. Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego. Red. Z. Kłodnicki. Wrocław-Cieszyn 2007.

Zwyczaj, obrzędy i wierzenia urodzinowe, t. 9, cz. 1. *Zwyczaj, obrzędy i wierzenia związane z narodzinami i wychowaniem dziecka*, Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego. Red. Z. Kłodnicki, A. Pieńczak. Wrocław-Cieszyn 2010.

Nota o autorze:

dr Agnieszka Pieńczak, adiunkt na Wydziale Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie, członek i sekretarz cieszyńskiego oddziału Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego i Sekcji Ludoznawczej PZKO w Czeskim Cieszynie. Od 2000 roku wolontariat w Pracowni Polskiego Atlasu Etnograficznego w Cieszynie. Liczne badania terenowe dla potrzeb PAE prowadzone na Podlasiu, Mazurach, Kujawach, Śląsku. Kierunki badań: metoda etnogeograficzna, rozwijanie i propagacja wiedzy o PAE, przemiany tradycyjnej kultury ludowej, obrzędowość weselna i urodzinowa w Polsce. Ważniejsze publikacje: prace autorskie w serii Komentarze do PAE: *Wiedza i wierzenia ludowe* (2002), *Zwyczaj i obrzędy weselne*, t. 8, cz. II. *Rola i znaczenie swata w kojarzeniu małżeństw* (2007), (wraz z A. Drożdż): *Zwyczaj i obrzędy weselne*, t. 8, cz. I. *Od załotów do ślubu cywilnego* (2004), (wraz z A. Drożdż i J. Kajfoszem): *Podania i legendy Śląska Cieszyńskiego* (2005), współredakcje (wspierw z R. Stoličnou i Z. Kłodnickim):

Polska-Słowacja. Pogranicze kulturowe i etniczne (2009), następnie z Z. Kłodnickim: *Zwyczaje, obrzędy i wierzenia urodzinowe*, cz. 1. *Zwyczaje, obrzędy i wierzenia związane z narodzeniem i wychowaniem dziecka* (2010) oraz z H. Rusek i J. Szczyrbowski: *Dziedzictwo kulturowe jako klucz do tożsamości pogranicza polsko-czeskiego na Śląsku Cieszyńskim* (2010), liczne artykuły: *Rola i znaczenie pożywienia w życiu kobiety ciężarnej*. W: *Historie kuchenne. Rola i znaczenie pożywienia w kulturze* (2010), *Rodzice chrzestni*. W: *Zwyczaje, obrzędy i wierzenia związane z narodzeniem i wychowaniem dziecka*, Komentarze do PAE, t. 9, cz. I. *Zwyczaje, obrzędy i wierzenia urodzinowe* (2010), *Dziedzictwo kulturowe w świadomości mieszkańców Istebnej – obrzędowość urodzinowa w procesie przemian*. W: *Dziedzictwo kulturowe jako klucz do tożsamości pogranicza polsko-czeskiego na Śląsku Cieszyńskim*.

e-mail: agnieszka.pienczak@us.edu.pl